

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

УДК330.3:[332.122:338.43]

Бялковська О. А.

доктор економічних наук, професор, проректор з навчальної,
науково-інноваційної та міжнародної діяльності
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
м. Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: Ksenish05@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8239-2700

Федус Д. Г.

викладач, спеціаліст I категорії
Борщівський агротехнічний фаховий коледж
м. Борщів, Україна

Бойко О. С.

аспірант
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ В ПОЛІТИКУ ВІДНОВЛЕННЯ, РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ ТА ПІДПРИЄМСТВ НА СЕЛІ

Анотація

Відновлення і розвиток сільських територій є одним із основних напрямків Української політичної системи через формування української ментальності та культури, що беруть початок та оснований в українському селі.

Через кризовий стан та виникнення соціально-економічних пустот, які почали формуватися в українських селах, виникла гостра потреба у впорядкуванні державно спрямування та імплементації передових країн світу та їхнього досвіду у проведенні реформ на сільських територіях.

На основі досвіду Польщі та адміністративно-територіальної реформи, що проводилась в Польщі до 2004 року і показала в подальшому позитивні результати для розвитку сільських територій, сформовано ряд концепцій та напрямків, із використанням нормативно-правової бази, яка вже діє в Європі, які сьогодні є основою в політиці сільського розвитку України.

Ключові слова: сільський розвиток, політика сільського розвитку, адміністративно-територіальна реформа, сільськогосподарське виробництво, стратегія розвитку, план розвитку.

Вступ. Майже до кінця ХХ ст. у наукових дослідженнях щодо ролі та значення сільського господарства в економіці країн світу переважав традиційний підхід, відповідно до якого вважалося, що ця галузь виконує суто виробничу функцію, а сільська територія розглядалася як організована територія для виробництва сільськогосподарської продукції, що порівняно з іншими знаходилася у значно сприятливіших агрокліматичних та соціально-економічних умовах. Сільським територіям відводилася пасивна, допоміжна роль постачальника відносно дешевої сировини для промисловості, продовольства та робочої сили. Одночасно промисловість розглядалася як «локомотив» усієї економіки. Використовуючи такий підхід до сільської економіки, стратегічні завдання економічного розвитку зводилися до зростання обсягів промислового виробництва та забезпечення посилюючої ролі міст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що теоретичні та практичні аспекти вивчення розвитку сільських територій вже висвітлені у працях вітчизняних та зарубіжних науковців, таких як: М. Малик,

П. Саблук, В. Іванишин [8], В. Борденюк [1], О. Стегній [2]. Проте, незважаючи на вітчизняний досвід, на сучасному етапі в Україні існує обмаль відповідних теоретичних напрацювань та розроблених рекомендацій щодо саме відновлення сільських територій.

Мета. Подане дослідження полягає у відображенні аналізу впливу світової політики та досвіду, їх ролі у відновленні та розвитку сільських територій України.

Методологія. Для досягнення поставленої мети використано ряд методів: загально-науковий, монографічний метод, метод теоретичного узагальнення, систематичними метод, історичний метод, метод аналізу та синтезу.

Результати дослідження. Процеси прискореної глобалізації економіки, що найбільш виразно проявилися наприкінці ХХ ст., засвідчили про низку проблем, безпосередньо пов'язаних із використанням сільськогосподарських ресурсів, а саме земельних, водних, екологічних, продовольчих, культурно-ландшафтних, і змінами клімату, що пробудило інтерес науковців, а за ними й політиків провідних країн світу до природи та культурної спадщини сільської місцевості, її нових можливостей у розвитку сільської економіки, що суттєво відстає від міської. Однак сільський розвиток, заснований на підтримці та зміцненні переваг цінностей сільського життя, виявився досить складним процесом як у науковому пізнанні, так і в практиці реалізації.

У світовій науковій літературі термін «сільський розвиток» (rural development), протягом усього історичного періоду наукового пошуку у цій сфері наукових знань, розглядався з позицій розвитку, тобто як системи позитивних змін, що ініціюються знизу і підтримуються певними політичними рішеннями зверху. Еволюція цього поняття завжди концентрувалася на розумінні того, що сільський розвиток – це політика держави у сільській місцевості, що включає в себе як сільськогосподарський, так і загальноекономічний, людський і соціальний розвиток, диверсифікацію виробництва, сприяння розширенню підприємництва та раціональне управління навколишнім природним середовищем, розвиток сільської інфраструктури, промисловості з переробки сільськогосподарської продукції, місцевих ремесел і сфери послуг (у тому числі туристичних) тощо.

Вихідні концептуальні засади формування науково-методичних підходів до сільського розвитку у розвинутих країнах світу базувалися, як правило, на тому, що сільський розвиток – це багатовекторний (міждисциплінарний) процес, який включає не тільки економічні показники зростання і розвитку, а також вимагає адаптації до людської поведінки та соціальної структури суспільства. Понад те сільський розвиток може здійснюватися на сталій основі, якщо він пристосований до біофізичних умов і природно-ресурсного потенціалу регіонів. Важлива роль відводиться також процесам політичного партнерства, що є невід'ємною складовою частиною кожної сільської політики розвитку. Останнім часом вагоме місце відводиться розширенню спектра впливу економіки знань у сільський розвиток та дослідженню того, як можна змінити сільську місцевість завдяки новітнім технологічним досягненням, таким як використання телекомунікацій, біотехнологій або мережі Інтернет. Зі всього спектра наукових досліджень у сфері сільського розвитку зазвичай виділяють п'ять його аспектів: людський, економічний, політичний, науковий, ресурсний [1].

Безперечно, що основою економічних, соціальних, культурних, та ментальних ресурсів сільського розвитку є людський ресурс. Людський ресурс включає в себе такі аспекти: рівень освіти, культурну індивідуальність та соціальну структуру. Значний вплив на якість життя населення сільських територій має спосіб життя, проведення вільного часу, споживання продуктів великого міста.

Досвід та вивчення ментальності та питань, що у першу чергу цікавлять жителів сільських територій, – це економічний ресурс. Як свідчить практика, держава не може завжди субсидіювати проживання у сільських територіях тільки через ряд причин: необхідність збереження ландшафтів, екологічні потреби, історичного чи культурного спадку.

А загалом зрозуміло, що якщо не буде достойних економічних передумов життєдіяльності й розвитку у сільських територіях, не буде і достойного життя на селі.

Незважаючи на достатнє субсидіювання та дотування в країнах Європейського союзу, більшість фермерів стверджують про те, що життя в селах не стає легшим, тому сільськогосподарське виробництво втрачає свої позиції першості в бізнесі, адже сільськогосподарський бізнес функціонує переважно на сільських територіях. Сьогодні все частіше можна зустріти регіони в Європі, де частка аграрного бізнесу незначна або й зовсім відсутня, сільське ж населення, у свою чергу, має доходи з інших джерел, що не мають відношення до сільського господарства. В альпійських регіонах основними джерелами надходжень та заробітних плат є туризм.

Слід зазначити, що наразі навіть у звичайних умовах (не тільки специфічних, як, наприклад, гірські райони, водні ресурси тощо) у розвинутих країнах інші сектори прикладання праці стають досить важливими у сільській місцевості, серед них такі, як сільська індустрія чи сільський сервіс. В останні роки спостерігається також економічний розвиток сільських територій, що визначається терміном «нова економіка». Це включає послуги ІТ промисловості, а також біотехнологічні фірми. «Нова економіка» інколи поєднує традиційне виробництво та туризм, маркетингові проекти через мережу Інтернет для специфічної сільськогосподарської продукції з доданою вартістю як, наприклад, органічної сільськогосподарської продукції тощо [1].

Навколишнє середовище та природні ресурси також є важливим ресурсом сільського розвитку. Щоб досягти поступового та тривалого сільського розвитку, потрібно дотримуватись раціонального використання природних ресурсів, які є матеріальною базою локального розвитку сільських територій на основі сталих місцевих

активів. На відміну від міст з їх наявним активним та урбанізованим середовищем, сільські території залежать від тих природних ресурсів, які вони мають у наявності чи в стадії розробки, а також від навколишнього середовища, в якому воно стані, як селяни спромоглися його зберегти, відновити і як ощадно використовують.

Варто зазначити, що політичний аспект також є важливим елементом сільського розвитку, як і участь різних громадських організацій та суспільна думка в різних політичних дебатах, що стосуються сільських територій. Дуже часто впливові політичні лобі Європейського Союзу здійснюють тиск для захисту сільського господарства та фермерства. Стратегії розвитку сільських територій в Європі базується зазвичай на об'єктивних біофізичних умовах розвитку та на економічній раціональності. Нерідко сьогодні зазнають політичного впливу аспекти розвитку сільських територій завдяки глобалізаційним процесам, що має неоднозначний вплив на сільські території і громади.

Кожен із секторів сучасної економіки має важливий вплив на розвиток інноваційних технологій та розвиток науки й техніки, також це можна стверджувати і про сільське господарство, яке є загальною базою для розвитку сільських територій, хоча це твердження не можна сприймати буквально. Розвиток у сільському господарстві нетрадиційних джерел енергії, екологічного розвитку, на думку сучасних аналітиків, може спричинити поштовх до «зеленої революції», а це, безумовно, тільки в позитивному напрямку впливатиме на розвиток сільських територій.

Процес реформування САП неухильно перетворює її із політики підтримки сільськогосподарського виробництва на політику сільського розвитку та ощадливого використання природних ресурсів, що поступово стає пріоритетним компонентом аграрної політики ЄС. Незважаючи на поступову реалізацію положень останніх реформ САП ЄС, спрямованих на зниження бюджетних витрат для її проведення (з 0,54% від загального ВВП у 1990 р. до 0,33% – у 2013 р.), це не означатиме відміну в наданні допомоги аграрним товаровиробникам: змінюються лише умови її виділення таким чином, щоб уникнути перевиробництва, сприяти розвитку багатофункціональності сільського господарства та сільської економіки.

Сільський розвиток становить другий стовп САП ЄС (рис. 1) та, враховуючи зв'язки зі сільськогосподарським виробництвом, передбачає організацію та проведення таких заходів, як: модернізація ферм; безпека і якість продуктів харчування; стабільність прибутків фермерів; екологічна небезпека; діяльність зі створення альтернативних або додаткових видів зайнятості; удосконалення умов проживання та праці у сільських територіях тощо. Крім того, на засіданні Ради Європи у Люксембурзі в 1997 р. було офіційно визнано європейську модель сільського господарства як основу САП ЄС, основними концептуальними засадами якої стають збалансоване багатофункціональне сільське господарство та багатосекторний розвиток села. Відповідно до цієї моделі розвиток села – це обґрунтований процес послідовних економічних, соціальних, політичних, культурних і природоохоронних змін, спрямованих на поліпшення якості життя населення; цей розвиток повинен задовольняти потреби всього (не тільки сільського) населення та не створювати загроз для майбутніх поколінь [2].

Спираючись на досвід Європейських країн, часто можна помітити, що політика того чи іншого напрямку, яка стосується розвитку й відновлення сільських територій, ґрунтується на певній стратегії, яка розробляється відповідно до тієї чи іншої економічної ситуації.

Стратегія розвитку – це договір спільної згоди та інструмент організованого прозорого діалогу влади, бізнесу й громадськості як учасників процесу розвитку щодо розроблення і реалізації проекту свого майбутнього.

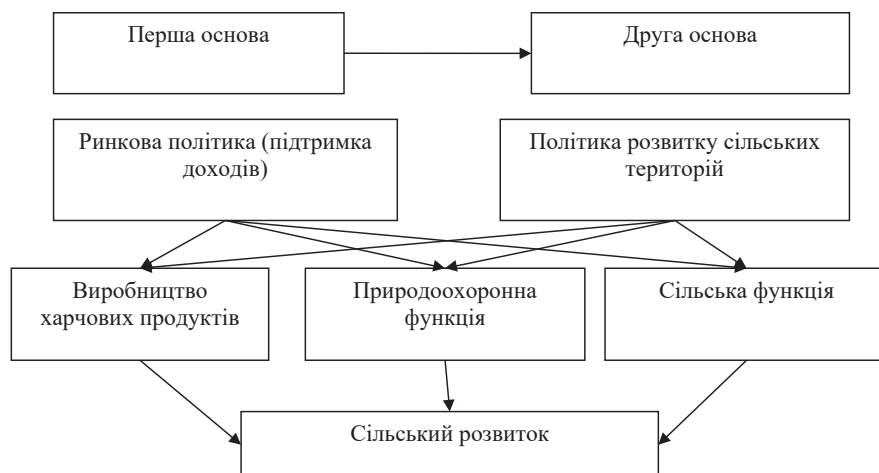

Рис. 1. Основи процесу реформування САП ЄС

Джерело: [1]

Стратегія розвитку спрямована виключно на стратегічно важливі для території (організації) проблеми для вирішення яких пропонуються найнеобхідніші дії.

Програми, проекти та заходи, що визначені у Стратегії (інвестиційного, організаційного, юридичного або інформаційного характеру), містять прозорі індикатори та показники, які дозволяють здійснювати моніторинг і оцінювати успішність реалізації та ефект (вплив на рівень і якість життя громади).

Слід пам'ятати, що документ не містить детальних вказівок: кому, що, скільки і для кого робити, не містить розділів за галузями виробництва і сфер економіки і не є вичерпним.

Стратегія розвитку:

1) є системним документом, який описує модель майбутнього громади (виходячи з реальних зовнішніх умов та власного внутрішнього потенціалу території);

2) визначає орієнтири та критерії для прийняття рішень всіма суб'єктами процесів розвитку території (інвесторами, місцевим бізнесом, владою і населенням міста) відповідно до перспективи;

3) фіксує: дії, які забезпечать досягнення узгоджених громадою цілей, зобов'язання та домовленості сторін щодо участі у процесі зміни соціокультурного і просторового середовища.

Стратегія розвитку допомагає вирішенню таких проблем:

1. Економічного напрямку:

1) збільшення кількості самозайнятого населення (підприємців);

2) збільшення кількості робочих місць;

3) зменшення обсягів виплат допомоги із безробіття;

4) позитивні зміни інвестиційного клімату;

5) збільшення обсягів вступу від податків бюджетів усіх рівнів;

6) збільшення обсягів плати за землю;

7) збільшення територій із власником;

8) зростання кількості малого й середнього бізнесу;

9) поліпшення конкурентного середовища;

10) включення в реальний сектор економіки невикористовуваних або неефективно використовуваних активів:

1) вільних або забудованих земельних ділянок;

2) техніки та обладнання;

3) бізнес-ідей і бізнес-планів (районовані, світові аналоги, які підходять під особливості регіону і реалії);

4) потенційних інвесторів;

5) фахівців та людей, які прагнуть працювати на умовах партнерства;

6) товарів й послуг (імпортозаміщення).

2. Управлінського напрямку:

1) дієвий механізм управління територіальним розвитком у довгостроковій перспективі;

2) створення простору сприятливих умов для забезпечення збалансованого економічного, інвестиційного, екологічного, соціального та культурного розвитку всіх сфер життєдіяльності громади;

3) підвищення ефективності у використанні всіх наявних можливостей для вирішення нагальних економічних, інфраструктурних, політичних та соціальних проблем громади.

3. Інфраструктурний напрямок:

1) формування привабливості території або громади;

2) відновлення й розвиток інфраструктури;

3) ефективне використання потенціалу території;

4) впровадження конкретних програм і проектів розвитку на територіях і в населених пунктах.

4. Соціальний напрямок:

1) зниження рівня соціальної напруженості;

2) формування умов для формування середнього класу і як наслідок, розвиток активної, небайдужої громади;

3) залучення в реальний сектор економіки завдяки лояльним умовам, через створення власного бізнесу й працевлаштування, ВПО, мобілізованих, безробітних та інших вразливих груп населення;

4) підвищення рівня благоустрою, комфорту та життя в цілому у громаді [3].

В Україні вже створено ряд державних і приватних центрів регіонального розвитку, дорадництв при вищих навчальних закладах та при районних адміністраціях, які допомагають новоствореним територіальним громадам розробити свою стратегію розвитку, враховуючи їх особливості, екологічну ситуацію, інфраструктурну складову частину, географічне розташування, культуру та ментальність.

Такі центри та дорадництва можуть пропонувати науково-дослідні послуги, консалтингові, аналітичні, та інформаційні послуги для міських, сільських та селищних рад, об'єднаних територіальних громад, районних адміністрацій.

Стратегії та програми мають відповідати Міжнародним стандартам та програмам, принципам сталого розвитку, проголошеним у порядку денному в заключних документах Конференції ООН (Хабітат-II) та рекомендаціях Європейської економічної комісії ООН на XXI століття.

Для успішної реалізації програми чи стратегії потрібно використовувати міжнародний досвід, досвід тих сільських територій, які вже частково успішно реформовані і можуть зробити висновки своєї діяльності, розвитку громад і регіонів України, український досвід єврорегіонів, досвід регіональної політики в країнах Європи, рекомендації Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, рекомендації Київського центру Інституту Схід-Захід [3].

При написанні стратегій та програм відновлення та розвитку сільських територій розробник проекту має чітко дотримуватись законодавчих і нормативно правових актів України, місцевих указів та постанов. Загальне законодавство, яке на сьогодні регламентує проектну діяльність, нині налічує вісім законів і нормативно-правових актів, що забезпечує правове підґрунтя проекту, програми чи стратегії:

- 1) Конституція України;
- 2) Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»;
- 3) Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»;
- 4) Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року»;
- 5) Постанова Верховної ради України «Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів»;
- 6) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Комплексної програми реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку на 2003–2015 роки»;
- 7) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року»;
- 8) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення, проведення моніторингу та оцінки реалізації регіональних стратегій розвитку» [3; 7]

Вдосконаливши методику написання програми відновлення та розвитку сільських територій, було визначено два загальних типи розробки програм – це Європейський та Азіатсько-Ізраїльський типи, які відрізняються в розробці розмірами, кількістю документації очікування від результатів.

О.М. Бородіна, І.В. Прокопова у своїх дослідженнях також розділили програми на види, які характеризують ключові форми політичної підтримки в рамках САП ЄС.

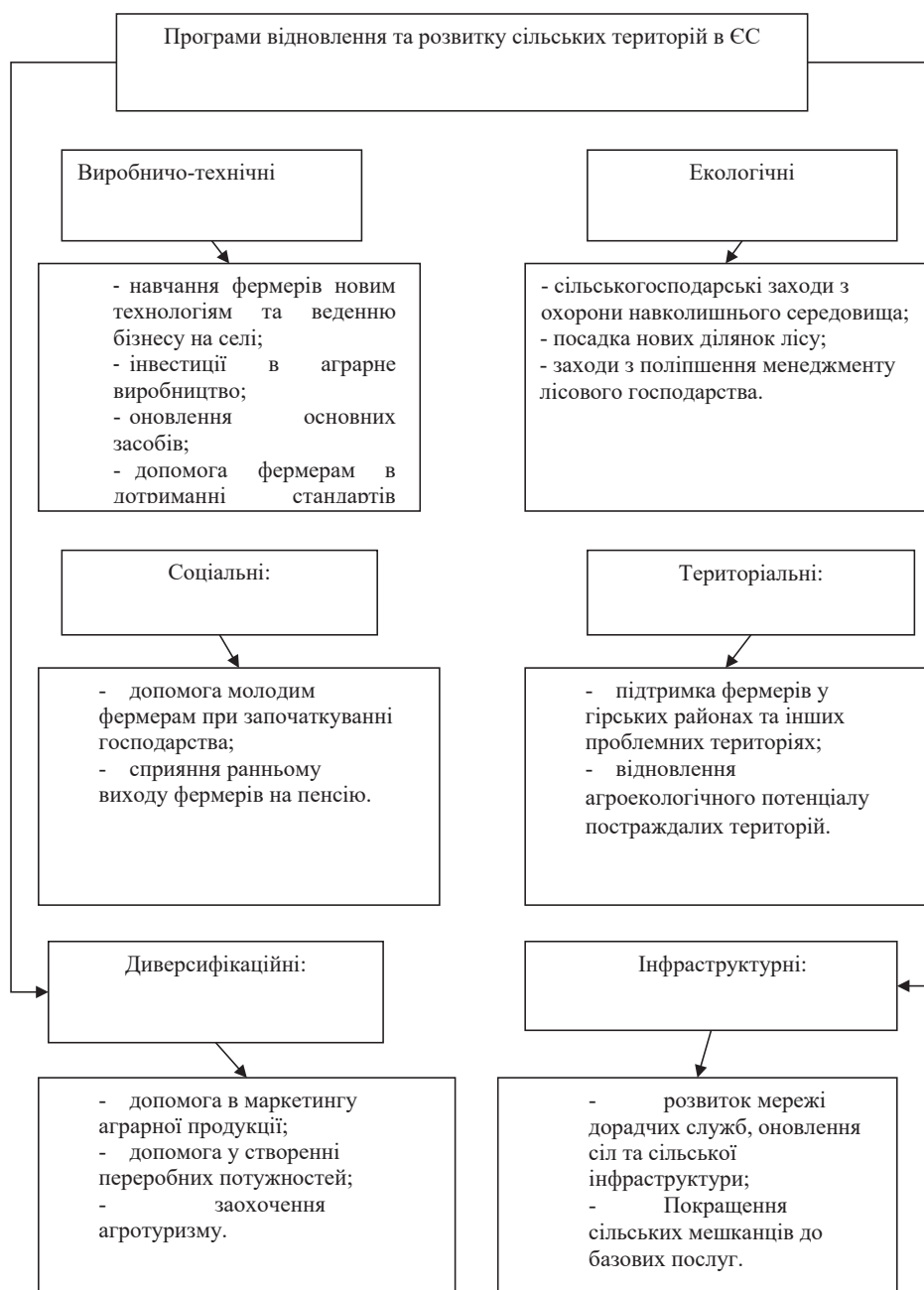

Рис. 2. Види програм розвитку та відновлення сільських територій

Науковцями запропоновано шість видів програм відновлення та розвитку сільських територій

Державна політика України у сфері місцевого самоврядування, в першу чергу, спирається на інтереси жителів територіальних громад і передбачає проведення кардинальних змін і системних реформ, децентралізацію влади – тобто передачу від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування значної частини повноважень, ресурсів та відповідальності. В основу цієї політики закладено положення Європейської хартії місцевого самоврядування та найкращі світові стандарти суспільних відносин у цій сфері.

Необхідність докорінної зміни системи влади та її територіальної основи на всіх рівнях, здійснення реальних кроків до стимулювання розвитку країни, надання гідної відповіді на сучасні виклики потребувало законодавчого забезпечення [4].

Із використанням досвіду європейських країн в Україні проводиться адміністративно-територіальна реформа, яка безпосередньо торкається сільських територій. Сільські населені пункти об'єднуються в територіальні громади, які утворюють повноцінні адміністративні одиниці, що самі вирішують поставлені проблеми своїх населених пунктів, адже саме мешканці знають стан розвитку своїх населених пунктів.

Якщо відобразити лінійний алгоритм запровадження європейського досвіду в український політичний простір, то можна спостерігати поступовий процес від вивчення інформаційного базису розвитку сільських територій Європейського союзу до запровадження його вже у вигляді реформ в українські реалії шляхом навчання, написання та реалізації проектів та програм, що вже передбачили наші реалії.

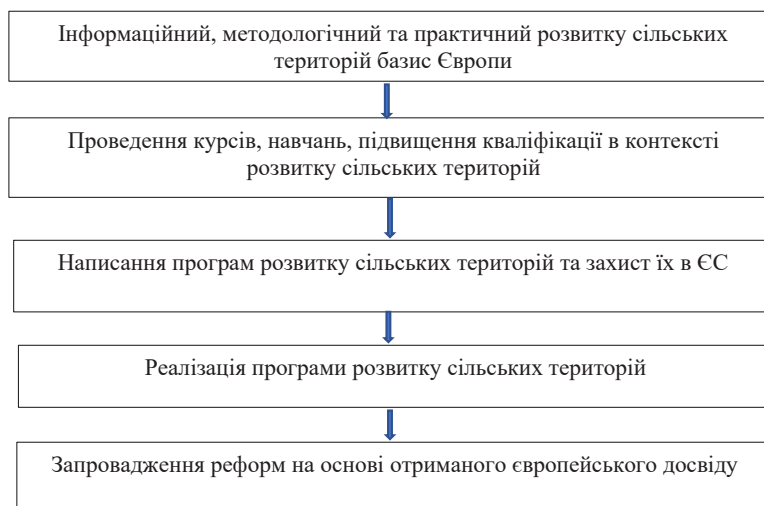

Рис. 2. Лінійний алгоритм запровадження європейського досвіду розвитку сільських територій

Розроблено автором

Висновок. Отже, виходячи із проведених досліджень, можна стверджувати, що всі ті реформи, які вже були запроваджені в Європі та інших країнах, близькими до України ментально, культурно, історично, завдяки їх досвіду можна чітко окреслити загальнодержавну стратегію та політику держави в напрямку відновлення та розвитку сільських територій.

Сьогодні на основі досвіду Європи існує можливість розробляти та втілювати програми розвитку сільських територій відповідно до регіону та інших особливостей територій (рекреаційних, екологічних, енергетичних та інше).

Також, користуючись досвідом професіоналів та експертів Європейського союзу, в Україні втілюються грантові програми соціально-економічного характеру, що покращують життя селян України.

Список використаних джерел

1. Борденюк В.І. Місцеве самоврядування та державне управління: конституційно-правові основи співвідношення та взаємодії : монографія. Київ, 2007. 576 с. URL: <http://academy.gov.ua/law/?lang=ukr&tip=dop&tipn=Page&page=2>.
2. Стегній О. Уявлення населення про сталий розвиток. URL: https://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/DG/Zvit_Web_version%20for%20website.pdf.
3. Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку : навчальний посібник / Гречко Т.К. та ін. Херсон : Грінь Д. С., 2015. 264 с.
4. Децентралізація / Державний сайт України. URL: <https://decentralization.gov.ua/about>.
5. Дудзяк О.А. Вплив енергетичної ситуації України на добробут сільського населення. *Формування ринкових відносин в Україні* : зб. наук. пр. Київ, 2019. № 1. С. 151–156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2019_1_21.
6. Дудзяк О.А. Демографічна ситуація на сільських територіях України в період відновлення та розвитку. *Ефективна економіка* : електрон. журн. 2018. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6348>.
7. Дудзяк О.А. Імплементція світового досвіду ведення політики розвитку сільських територій до українських реалій. *Ефективна економіка* : електрон. журн. 2018. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6129>.

8. Іванишин В.В., Дудзяк О.А. Застосування в Україні досвіду розвитку сільських територій Європейських країн та США. *Збірник наукових праць ПДАТУ. Кам'янець-Подільський*, 2015. Вип. 24, т. 3. С. 5–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZnpPdatue_2016_24%283%29__3.

Bialkowska O. A.

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Vice-Rector for Education, Research, Innovation and International Affairs
Higher Educational Institution "Podillia State University"
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: Ksenish05@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8239-2700*

Fedus D. H.

*Teacher, Specialist of the first category
Borshchiv Agricultural Technical College
Borshchiv, Ukraine*

Boiko O. S.

*Postgraduate Student
Higher Educational Institution "Podillia State University"
Kamianets-Podilskyi, Ukraine*

**THE IMPLEMENTATION OF WORLD EXPERIENCE IN THE POLICY
OF RURAL AREAS' RESTORATION, DEVELOPMENT IN UKRAINE
AND ENTERPRISES IN THE COUNTRYSIDE**

Abstract

The restoration and development of rural areas are one of the main directions of the Ukrainian political system, through the formation of the Ukrainian mentality and culture that originate and are based in the Ukrainian village.

Due to the crisis and the emergence of socio-economic voids in Ukrainian villages, there was an urgent need to streamline the state direction and implement the experience of advanced countries in carrying out reforms in rural areas. Based on the experience of Poland and the administrative and territorial reform that was carried out in Poland until 2004 and showed further positive results for the development of rural areas, several concepts and directions have been formed, using the regulatory framework that is already in action in Europe and today are the basis of the rural development policy in Ukraine.

Key words: *rural development, rural development policy, administrative-territorial reform, agricultural production, development strategy, development plan.*

References

1. Bordenyuk, V. I. (2007). Local self-government and state administration: constitutional and legal foundations of correlation and interaction: monograph. Kyiv. Retrieved from: <http://academy.gov.ua/law/?lang=ukr&tip=dop&tipn=Page&page=2>. [in Ukrainian].
2. Stegnii, O. The idea of the population about sustainable development. Retrieved from: https://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/DG/Zvit_Web_version%20for%20website.pdf.
3. Grechko, T. K., Lisovsky, S. A., Romanyuk, S. A. & Rudenko, L. G. (2015). Public management in ensuring sustainable (balanced) development : a study guide. Kherson: Grynd. S. [in Ukrainian].
4. Decentralization / State website of Ukraine. Retrieved from: <https://decentralization.gov.ua/about>.
5. Dudziak, O. A. (2019). Impact of the energy situation of Ukraine on the welfare of the rural population. The formation of market relations in Ukraine : a collection of scientific papers. Kyiv, 1, 151-156. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2019_1_21. [in Ukrainian].
6. Dudziak, O. A. (2018). Demographic situation in rural areas of Ukraine in the period of restoration and development. Effective economy : electronic journal, 5. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6348>. [in Ukrainian].
7. Dudziak, O. A. (2018). Implementation of the world experience conducting of rural development policy to Ukrainian realities. Effective economy: electronic journal, 2. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6129>. [in Ukrainian].
8. Ivanyshyn, V. V. & Dudziak, O. A. (2015). Application in Ukraine of experience in the development of rural areas of European countries and the USA. Collection of scientific works of PDATU. Kamianets-Podilskyi, 24/3, 5–10. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZnpPdatue_2016_24%283%29__3. [in Ukrainian].